

GAYRETTEPE YANGINI, İŞYERİ AÇMA VE RUHSAT SÜRECİ ÜZERİNE...

Bülent Öntaş¹, Evrim Aksoy²

1. GİRİŞ

02 Nisan 2024 Salı günü İstanbul Gayrettepe’de bulunan bir eğlence merkezinde yürütülen yenileme çalışmaları sırasında çıkan yangında, 29 emekçiyi yitirdik.

Soma, Ermenek, Davutpaşa, Esenyurt, Zeytinburnu, OS-TİM, Amasra, Hendek, Torunlar, Zonguldak, Kozlu, Karadon, Elbistan/Çöllolar, İliç, Kozan/Köprübaşı sözcükleri gibi bundan böyle Gayrettepe sözcüğü de bizlere işçilerin topluca ölümlerini, katledilmelerini anımsatacak.

AKP’li yıllarda, 30.000’in, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun kabulünden bu yana 18.000’in, 11 aydır Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı olarak görev yapan Vedat IŞIKHAN’ın döneminde, 1.400’ün üzerinde işçiyi iş cinayetleri olarak adlandırılacak kazalarda yitirdik.

Her gün, yüksekte düşme, elektrik akımına kapılma, üzerine makina devrilmesi, makinaya uzuv kaptırma, sıkışma, madenlerde göçük, istinat duvarının çökmesi, yangın gibi nedenlerle en az 5 işçi aramızdan kopup gidiyor. Bu durum dün de, önceki gün de, bir önceki gün de aynıydı, uyarılara kulak verilmeyip gerekli önlemler alınmadıkça, bugün de, yarın da aynı olacak. Yani 365 gün tekrar eden nedenlerle

işçilerimiz hayatını yitiriyor, yaralanıyor, sakat kalıyor. Yıllardır bir döngü olarak bu ölümler tekrar ediyor. Tekrarlanan, önceden bilinen nedenlerle, her gün en az 5 işçinin işyerlerinde hayatını kaybetmesi kaza değil cinayettir.

İşyerlerinde alınmayan önlemler nedeniyle işçiler hayatını yitiriyor, iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi konusunda görevli olan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, işçi sağlığı ve güvenliği ile ilgili görevleri yokmuş, sürecin dışındaymış gibi seyirci boyutunda duruyor... 2024 yılının ilk 3 ayında hemen hiçbir işyeri, işçi sağlığı ve güvenliği yönünden denetlenmedi.

Yangının çıktığı yerde; yangın çıkış kapısı özelliği gösteren bir kapı yok. Kaçış için yönlendirme ve acil durum aydınlatması yok. Yangın sprinkleri var, ancak yangın sırasında devreye girmemiş. Yangın bu kadar hızlı yayıldığına göre, büyük olasılıkla yeterli ve kolay ulaşılabilir yangın söndürme tüpleri de yok ve ayrıca ateşli çalışma sırasında gerekli denetim yapılmamış, önlemler de alınmamış. Labirent gibi bir tünelden müşteri girişi var, ancak kapısı kapalı. Burasının çıkış olarak kullanılması olanaksız. Aynı zamanda kapıdan çıkılsa bile iki kat yukarı çıkmak gerekiyor. Dolayısı ile dışarı çıkamayan işçiler, yangın sonucu

¹ Makina Mühendisi - bulentontas@gmail.com

² Makina Mühendisi - evrim.aksoy@mno.org.tr

çıkan zehirli gazlar ve karbon monoksit gazı içeren du-
mandan boğularak, hayatlarını yitirdiler.

Yangın, işyerinin asıl çalışmaları sırasında değil, işyerinde yapılan yenileme çalışmaları sırasında çıktı. Olayın teknik nedenleri olarak, doğru iş planlamasının olmaması ve iş güvenliği risk irdelemesinin yapılmaması, yanıcı birçok maddenin bulunduğu ortamda hiçbir önlem almadan kaynak yapılmasını sayabiliriz. Bu kadar çoklu ölümlerin nedeni olarak da, dar sayılabilecek bir alanda onlarca işçinin aynı anda farklı işler yapması ve herhangi olumsuz bir duruma karşı acil durum hazırlığının olmaması söylenebilir. Ancak daha öncekilerde de olduğu gibi bu ölümlerin temel nedeni, sistemsizliktir, eğitimsizliktir, denetim yapılmamasıdır, ceza verilmemesidir.

2. İŞYERLERİNİN AÇILMASI VE RUHSAT SÜRECİ

1475 sayılı İş Kanunu ile 4857 sayılı İş Kanununun kabul edildiği ilk dönemlerde "Kurma İzni ve İşletme Belgesi" uygulaması vardı. 1475 sayılı İş Kanununun yürürlükte olduğu dönemde İşçi Sağlığı ve Güvenliğine ilişkin esas uygulamalar, 1974 yılında yürürlüğe girmiş olan İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğünde yer almaktaydı. Bu Tüzükte teknik önlemlerin ayrıntılı olarak düzenlenmesinin yanında "Kurma İzni" ve "İşletme Belgesi"ne ilişkin konular da yer alıyordu. Buna göre, Tüzük kapsamına giren işyerleri için, işyeri kurulmadan önce ilgili Bölge Çalışma Müdürlüğüne, işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin ayrıntı bilgilerin yer aldığı belgelerle "Kurma İzni" başvurusu yapılıyor, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müfettişleri tarafından yapılan incelemelerden, varsa eksikliklerin giderilmesinden sonra, işyerinin kurulmasına izin verilir.

İşyerinin işletilmesi aşamasında yapılan denetimlerde, işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden eksik yoksa İşletme Belgesi verilir. Eğer eksiklikler saptanmış ve bu eksiklikler verilen süre sonrasında giderilmemişse, işletme belgesi yokluğu nedeniyle işyeri kapatılır.

2003 yılında kabul edilen 4857 sayılı İş Kanunu ile 1475 sayılı İş Kanunu, bir süre sonra da İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü yürürlükten kaldırıldı. 4857 sayılı Kanunun kabulünden sonra İşyeri Kurma İzni ve İşletme Belgesi Hakkında Yönetmelik çıkarıldı.

2009 yılında çıkartılan "İşletme Belgesi Hakkında Yönetmelik"te de; "Bu Yönetmelik kapsamında bulunan tüm işyerlerine "İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatı" düzenlenmeden önce bölge müdürlüğünden işletme belgesi alınması zorunludur" ifadesi yer almakta idi. 6331 sayılı İş Sağlığı Güvenliği Kanununun yürürlüğe girmesinden

sonra, bu yönetmelik de yürürlükten kaldırıldı. Dolayısıyla işyeri açma ve ruhsat süreci ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilişkisi sonlandırıldı.

Belediyelerin işyerlerine bu ruhsatın verilebilmesinin ön koşullarından birisi; "İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak mevzuatta öngörülen tedbirlerin alınmış olması", bir diğeri de "İtfaiye Raporu Alınması"dır. Ancak, belediye ruhsat biriminde çalışanların işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda özel olarak eğitimleri olmadığı gibi denetim sırasında işyerinin özelliğine, yapılan işe, kullanılan donanım ve malzemeye, işyerinde bulunan yanıcı, parlayıcı malzemeler ile kimyasallara ilişkin herhangi bir bilgileri ve denetim listesi de bulunmamaktadır. Yani Belediyelerin işyerlerine bu ruhsatın verilebilmesinin ön koşullarından birisi olan, "İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak mevzuatta öngörülen tedbirlerin alınmış olması" koşulunun yerine getirildiğinin denetlenebilmesinin koşulları bulunmamaktadır. Bu durum, ruhsatı veren personelden kaynaklanan bir durum değildir. Yasa ve tüzüklerde yapılan birçok değişiklikten sonra güvenlik unsurlarını yeterince önemsemeyen biçimde kurgulanan yeni sistemin bir sonucudur.

İşyerlerine açma ve işletme ruhsatı verilmesinden sonra, işyerinin belediye ekiplerince yeniden denetlenmesi gibi bir durum da bulunmamaktadır. Denetlense bile bu denetimler, işçi sağlığı ve iş güvenliği gerekliliklerini yeterince kapsamamaktadır. Dolayısı ile özellikle "İtfaiye raporu"nda belirtilen özelliklerin sürüp sürmediği, işyerinde herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığı da bilinmemektedir.

AKP iktidarının, imar, yapılaşma, proje gibi konularda, TMMOB'ye bağlı Meslek Odalarını devreden çıkarması nedeniyle işyerlerinin mühendislik-mimarlık disiplinlerine uygun olarak projelendirilip projelendirilmediği, buna göre yapılıp yapılmadığı da bilinmemektedir.

İşyerlerinin yangın tesisatlarının en geç yılda bir kez denetimlerinin yapılması gerekmektedir. Ancak işyerleri genellikle bu denetimleri yaptırmamakta ve resmi kurumlar tarafından da hiçbir denetim yapılmadığından ve ceza uygulanmadığından, mal sahipleri tarafından önemsenmemektedir.

3. ÖNERİLER VE SONUÇ

Yukarıda belirtilenler ışığında ve geçmişten bugüne, işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında oluşturulan bilgi birikimi ve politikalar doğrultusunda, şu önerileri söyleyebiliriz;

1. Son 22 yılda yaşanan iş kazalarının sonucunda, ülkemiz işçi mezarlığına dönüştü. Cinayet olarak isimlendirile-

lebilecek bu kazaların temel nedenleri, doğru olmayan politikalar, denetimsizlik, cezasızlık, eğitimsizlik ve insan canına değer verilmemesidir denilebilir.

2. İşçi Sağlığı ve güvenliği konusunda politika oluşturan, karar alan, yasa ve yönetmelik oluşturan, işyerlerini denetleyen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bu konularda tek yetkili olması, sistemin işlememesinin, ölümlerin, sakat kalmaların nedenidir.

İşçi sağlığı ve güvenliğine ilişkin sistem tamamen değiştirilmeli, üniversiteler, ilgili bakanlıklar, sendikalar ve meslek örgütlerinin katılımı ile idari ve mali yönden bağımsız, çoğunluğunu emek örgütlerinin oluşturduğu, Ulusal İşçi Sağlığı Güvenliği Enstitüsü kurulmalıdır. Enstitü, İşçi Sağlığı ve Güvenliği konusunda politika oluşturan, karar alan, yasa ve yönetmelik oluşturan, işyerlerini denetleyen, iş güvenliği uzmanları, işyeri hekimleri ve sağlık personelinin de eğitimlerini veren, onları yetkilendiren, sicillerini tutan, denetleyen yetki ve yapılanmada olmalıdır.

3. Esnek çalışmayı, işveren çıkarını esas alan 4857 sayılı İş Kanunu, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu başta olmak üzere çalışma yaşamına ilişkin tüm düzenlemeler iptal edilmelidir.

Tüm bu kanun ve düzenlemeler, oluşturulacak Ulusal İşçi Sağlığı Güvenliği Enstitüsü'nün önerileri doğrultusunda, yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenlemedeki ilkeler;

- İş yaşamındaki asıl işveren- alt işveren ilişkisi, ödünç işçilik, esnek çalışma gün ve sürelerine yer verilmemelidir.
- Sendikalaşmanın önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır.
- İşçi sağlığı ve güvenliğinin işveren yükümlülüğü olduğu gerçeğinden hareket edilmeli ve işverenin yapması zorunlu eylemler açıkça belirtilmelidir.
- Ölüm, yaralanma, sakat kalmalar için, bütün sorumluluk iş güvenliği konusunda işverenlere rehberlik ve danışmanlık yapmakta olan iş güvenliği uzmanlarına yüklenmemeli, olay ayrıntılı olarak incelenmeli, asıl sorumlu olan işveren ve işyerlerine ağır yaptırımlar uygulanmalıdır.
- İşçi sağlığı ve güvenliğini piyasaya açan düzenlemelelere yer verilmemelidir.
- Meslek hastalıklarının saptanmasının önündeki engeller kaldırılmalı, bu konuda çalışanların haklarını koruyan uygulamalara geçilmelidir.

- İşveren ve işveren vekillerinin de işçi sağlığı ve güvenliği konusunda işyerinin niteliğine göre eğitilmiş ve sertifikalı olması sağlanmalı, sorumlulukları hakkında uyarılmalıdır.

4. İşyerleri için "Kurma İzni ve İşletme Belgesi" alınması uygulaması yeniden başlatılmalıdır. Belediyeler, İtfaiye tarafından da onaylanmış Kurma İzni/İşletme Belgesi olmayan işyerlerine açma ve işletme ruhsatı vermemelidir.

5. Belediyelerde İşyeri Açma ve İşletme Ruhsatı verilmesinde görevli olan personel, işçi sağlığı ve güvenliği konusunda yetkin olacak şekilde, TMMOB ve Meslek Odalarıyla işbirliği ile eğitilmeli ve sertifikalandırılmalıdır.

6. "Kurma İzni İşletme Belgesi", "Açma ve İşletme Ruhsatı" olan işyeri ve işletmeler, sınıflarına göre belirli dönemlerde, belediyeler, sendikalar ve yerel yönetimlerce de denetlenmelidir.

7. İşyerlerinin projelendirilmesi, yapımı, işletilmesi aşamalarında görev alan, mühendis ve mimarların, Meslek Odaları tarafından yetkilendirilmesi ve denetlenmesi konusu işler hale getirilmelidir.

8. İşletmelerde çalışan mühendis, mimar ve şehir plancılarının, TMMOB'ye bağlı Meslek Odalarına kayıtlı olup olmadıkları sıkı şekilde izlenmelidir.

9. İşletmelerde çalışan mühendis, mimar ve şehir plancılarının aylıklarının, en az seviyesinin TMMOB tarafından o yıl için belirlenen, asgari ücret düzeyinde olması ve sosyal güvenlik kurumuna ödenecek kesintilerin de bu bedel esas alınarak yapılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

1. 1475 sayılı İş Kanunu, Yayımlandığı Resmi Gazete, Tarih: 01.09.1971, Sayı:13943
2. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü, Yayımlandığı Resmi Gazete, Tarih:11.01.1974, Sayı:14765, Madde:517-520
3. 4857 Sayılı İş Kanunu, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 10.06.2003, Sayı: 25134
4. İşletme Belgesi Hakkında Yönetmelik, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 04.12.2009, Sayı: 27412
5. İşletme Belgesi Hakkında Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 10.02.2013 Sayı: 28555
6. İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik, Yayımlandığı Resmi Gazete, Tarih: 10.08.2005, Sayı:25902